

ntu

Nationella trygghetsundersökningen

Rapport 2007:9

Förtroendet för rättsväsendet

Resultat från Nationella trygghetsundersökningen, 2006

brå

brottsförebyggande rådet

Förtroendet för rättsväsendet

Resultat från
Nationella trygghetsundersökningen, 2006

Rapport 2007:9

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan laddas ner från Brottsförebyggande rådets webbplats, www.bra.se/publikationer

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75,
e-post info@bra.se

Brå på Internet www.bra.se

Författare: Madeleine Blixt

Omslag: Anders Jansson

© Brottsförebyggande rådet 2007

ISSN 1100-6676

ISBN 978-91-85664-63-4

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
INLEDNING	8
Bakgrund	8
Det aktuella kunskapsläget	9
Syfte och frågeställningar	13
METOD	14
Nationella trygghetsundersökningen (NTU)	14
FÖRTROENDET FÖR RÄTTSVÄSENDET OCH DESS MYNDIGHETER	16
Högt förtroende för rättsväsendet	16
Många saknar uppfattning om enskilda myndigheter	16
Högst förtroende för polisen	17
Inga större skillnader i olika gruppers förtroende	19
HUR RÄTTSVÄSENDET UTFÖR OLIKA ARBETSUPPGIFTER	21
Lågt förtroende för att utsatta behandlas bra	21
Små skillnader mellan olika grupper i befolkningen	22
ERFARENHETER AV BROTT OCH AV RÄTTSVÄSENDET	23
Drabbade av brott har lägre förtroende	23
Åtalade har lägst förtroende	24
Uppfattning om ökad brottslighet sammanfaller med lågt förtroende	25
AVSLUTANDE DISKUSSION	26
REFERENSER	30
BILAGOR	32
Bilaga 1. Tabeller och figurer	32
Bilaga 2. Förtroendebalans	35

Förord

År 2005 fick Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag av regeringen att i samarbete med övriga berörda myndigheter inom rättsväsendet planera och genomföra en årligen återkommande brottsoffer- och trygghetsundersökning i Sverige. Förutom utsatthet och oro för brott, innehåller den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) också frågor till allmänheten och till brottsoffer om deras erfarenheter av och inställning till rättsväsendet.

Den första studien som görs utifrån NTU handlar om människors förtroende för rättsväsendet – ett område som berör samtliga aktörer inom rättsväsendet och som har betydelse för såväl dess legitimitet som effektivitet. Misstro mot hela eller delar av rättsväsendet kan i förlängningen få negativa följder även för övriga samhällslivet. Kunskap om hur förtroendet ser ut och hur det utvecklar sig, om det finns grupper med särskilt svag tilltro till rättsväsendet och vilka faktorer det är som har betydelse för människors inställning, är betydelsefullt för att kunna motverka misstro generellt och inom grupper i befolkningen. Rapporten ingår i ett metodutvecklingsarbete för att redovisa resultaten från NTU. Förhoppningen är att denna rapport kan utgöra ett underlag inom rättsväsendet för diskussioner om hur verksamheten kan förbättras och utvecklas för att motverka misstro och förstärka förtroendet för rättsväsendet.

Madeleine Blixt, utredare vid Brå, har genomfört studien och skrivit rapporten tillsammans med Felipe Estrada, enhetschef, som har medverkat i skrivandets slutskede. I arbetet med att ta fram uppgifter ur datamaterialet har Annika Töyrä, statistikenheten vid Brå, bidragit. Professor Per-Ole Träskman, Lunds universitet, har granskat manuset och lämnat värdefulla synpunkter. Slutligen vill vi rikta ett stort tack till alla de närmare 8 000 personer som deltagit genom att svara på frågorna i Nationella trygghetsundersökningen och därmed gör studier av detta slag möjliga.

Stockholm i mars 2007

Jan Andersson
Generaldirektör

Felipe Estrada
Enhetschef

Sammanfattning

Det övergripande syftet med studien är att beskriva allmänhetens förtroende för rättsväsendet i Sverige. Såväl förtroendet för rättsväsendet som helhet som för olika delar och arbetsuppgifter inom rättsväsendet studeras. Dessutom undersöks hur förtroendet ser ut hos olika grupper i befolkningen.

Förtroendet komplext men betydelsefullt

Allmänhetens förtroende för rättsväsendet är viktigt både för dess legitimitet och för dess möjlighet att arbeta effektivt. Om medborgarna inte har förtroende för polisen och anmäler brott, om de inte ställer upp som målsägande och vittnen vid utredningar och rättegångar etc., är det svårt för rättsväsendet att bedriva sin verksamhet. Och om förtroendet för någon länk i rättsväsendekedjan är svagt, riskerar även övriga delar och helheten att bli lidande.

Flera faktorer tycks påverka människors förtroende för rättsväsendet. Forskning pekar på ett samspel mellan 1) bedömningar av verksamhetens trovärdighet och kvalitet, 2) intresset för verksamheten samt 3) mer allmänna värderingar och opinionsklimatet i samhället.

Tidigare forskning visar att allmänhetens förtroende för rättsväsendet och några av dess delar är relativt högt i Sverige. Jämfört med 1980-talet finns emellertid en tendens till flagnande förtroende. I andra länder har forskningen funnit tydliga skillnader mellan olika befolkningsgrupper i detta avseende. En mer samlad bild av förtroendet för rättsväsendet och dess olika delar, och huruvida det finns skillnader mellan till exempel dem som varit utsatta för brott och övriga, saknas dock. Utifrån föreliggande studie kan en hel del av de tidigare kunskapsluckorna om allmänhetens förtroende fyllas. Studien bygger på uppgifter från den av Brå framtagna Nationella trygghetsundersökningen, NTU, år 2006. Närmare 80 procent av de 10 000 personer i åldern 15–79 år som valdes ut att delta har besvarat frågorna (huvudsakligen per telefon) i NTU detta år.

Högt förtroende utom för kriminalvården – många saknar dock uppfattning

Resultaten visar att förtroendet för såväl rättsväsendet i stort som för polisen, åklagarna och domstolarna är relativt högt. I genomsnitt uppger närmare hälften (45 procent) stort förtroende, en fjärdedel (25 procent) varken stort eller litet förtroende och 15 procent litet förtroende. De allra flesta har således en påtagligt mer positiv än negativ uppfattning av rättsväsendet. Undantaget är kriminalvården där andelen som har litet förtroende är relativt stor och knappt en tredjedel har stort förtroende. Ett noterbart resultat är också att många medborgare, omkring en fjärdedel till en femtedel, saknar uppfattning om vilket förtroende de har för åklagar- och domstolsväsendet respektive för kriminalvården.

Generellt små skillnader mellan olika grupper – utbildning och erfarenheter av brott dock betydelsefullt

Studien redovisar generellt små skillnader mellan olika samhällsgrupper. Det bakgrundsförhållande som framstår som mest betydelsefullt är utbildningsnivå. Högutbildade har ett något högre förtroende för rättsväsendet i allmänhet och för åklagarna och domstolarna i synnerhet. När det gäller övriga bakgrundsförhållanden (kön, ålder, svensk respektive utländsk bakgrund samt boendeort) är skillnaderna oftast mycket små.

De faktorer som har att göra med människors erfarenheter av brott, och då i synnerhet utsatthet för mer integritetskränkande brottstyper, har något större betydelse. Brottsutsatta har lägre förtroende än övriga befolkningen: 41 procent

av de utsatta för mer integritetskänkande brott mot 57 procent bland övriga uppger stort förtroende för rättsväsendet som helhet. Lägre förtroende har också den mindre grupp av de utsatta som polisanmält brottet och även de som har en anhörig eller nära bekant som utsatts för allvarligt brott. Det bör dock påpekas att det inte heller här handlar om dramatiska förtroendeklyftor i den svenska befolkningen. Även bland dem som drabbats av brott, är de som har ett positivt förtroende för rättsväsendet i majoritet. Lägst förtroende för nästan samtliga rättsväsendets delar har de som åtalats för brott.

Genomgående lågt förtroende för hur rättsväsendet behandlar brottsoffer

Den fråga där allmänheten redovisar lägst förtroende handlar om hur väl rättsväsendet behandlar brottsoffren. Knappt en tredjedel av befolkningen har stort förtroende för att de utsatta behandlas bra. Lika många har litet förtroende i den här frågan. Här hittar man generellt sett också de minsta skillnaderna mellan olika grupper i samhället. Oavsett vilka grupper som studerats, är det förhållandevis få som uppger att de har ett mycket eller ganska stort förtroende för att rättsväsendets myndigheter behandlar brottsoffer bra. I frågan om huruvida misstänkta hanteras rättvist inom rättsväsendet har nästan hälften av befolkningen stort förtroende.

Uppfattning om ökad brottslighet sammanfaller tydligt med lågt förtroende

Ett av de förhållanden som har störst betydelse för skillnader i förtroende är olika gruppers uppfattning om brottsutvecklingen. Bland de personer som uppgett att de uppfattar antalet brott som ökande är förtroendet för rättsväsendet väsentligt lägre, jämfört med de som menar att brottsligheten inte ökat.

Media, opinionsklimatet och betydelsen av ett kunskapsbaserat förtroende

Avslutningsvis diskuteras betydelsen av medias rapportering av brottsligheten och av rättsväsendets verksamhet, opinionsklimatet och betydelsen av ett kunskapsbaserat förtroende. Det framstår som uppenbart att ett sakligt och strategiskt informationsarbete, om såväl den svenska brottsligheten som rättsväsendets verksamhet i allmänhet och mot brottsoffer i synnerhet, är viktigt för att minska misstro och förbättra allmänhetens förtroende för rättsväsendet.

Inledning

Förtroende är ett grundläggande kitt i ett demokratiskt samhälle. För att fungera måste samarbeten och relationer bygga på en tillit till att andra parter finns till hands, håller sig till överenskommelser och agerar som de lovat. Det gäller såväl i familjelivet och i vänskap som i affärsvärlden och övriga samhällslivet. Brister i förtroende leder till att mänskliga och samhällseliga handlingar och processer fungerar sämre.

Förtroende kan i detta sammanhang definieras som en förväntan på att en institution arbetar för medborgarens bästa och inte missbrukar sin maktposition (Elliot, 1997). Att detta förtroende inte bara har ett egenvärde utan också har betydelse för med vilken effektivitet olika samhällsuppgifter blir utförda har kommit att uppmärksammas alltmer inom främst statsvetenskaplig forskning (t.ex. Putnam, 1996; Rothstein, 2003). Medborgarnas förtroende för rättsväsendet uppfattas där som centralt för samhället. I litteraturen påpekas ofta att en av de tydligaste skiljelinjerna mellan välfungerande demokratier och underutvecklade diktaturer finns i hur rättssäkert, effektivt och förtroendefullt rättsväsendet fungerar (t.ex. Goldsmith, 2005). Syftet med denna rapport är att beskriva den svenska befolkningens förtroende för rättsväsendet. Huvudfrågan är vilket förtroende medborgarna har för rättsväsendets olika delar och för dess helhet.

Bakgrund

Rättsväsendet har ett särskilt ansvar för de enskildas rättstrygghet och rättssäkerhet (Prop 2004/05:1). Med det menas att rättsväsendet ska skydda enskilda mot brott och att man kan lita på lagstiftningen, myndigheterna och domstolarna. Om reglerna inte är klara och tydliga, om verksamheten för att förebygga och beivra brottslighet och för att stödja dem som utsatts för brott inte är effektiv, riskerar misstro att uppstå. När medborgarna inte litar på rättsväsendet finns en uppenbar risk för att färre brott anmäls till polis, vilket ytterligare urholkar förtroendet.

Rättsväsendet är beroende av förtroende

Allmänhetens förtroende är viktigt både för rättsväsendets legitimitet och för möjligheten att arbeta effektivt (t.ex. Roberts och Stalans, 2000; Miller m.fl., 2004; Goldsmith, 2005). För att rättsväsendet ska kunna utreda brott och lagföra gärningspersoner måste exempelvis människor rapportera vad som hänt till polisen. Att målsägande och vittnen ställer upp och lämnar riktiga uppgifter är såväl polisen som åklagarna och domstolarna beroende av för att kunna utreda brott och döma i förhandlingar. Kriminalvården har till uppgift att verkställa utdömda påföljder, och för att vinna tilltro måste detta genomföras på ett säkert och humant sätt. Om förtroendet för en del av rättsväsendet försämras riskerar även det samlade förtroendet att bli lidande. Därtill är det förstås oerhört viktigt att det finns ett förtroende för att personer som misstänks för brott får sin sak prövad på ett korrekt sätt genom rättskedjan. Varken misstänkta eller brottsoffer får bli omänskligt eller felaktigt behandlade.

Flera faktorer påverkar förtroendet för rättsväsendet

Det är inte helt enkelt att förklara vad som ligger bakom människors förtroende för rättsväsendet eller andra samhällsinstitutioner. Forskning tyder på att det handlar om ett samspel mellan flera faktorer: 1) en bedömning av institutionens pågående verksamhet när det gäller trovärdighet och kvalitet (utifrån såväl egna som andras erfarenheter), 2) intresset för institutionens verksamhet, det vill säga

den upplevda betydelsen och 3) rådande sociokulturella värderingar i samhället tillsammans med opinionsklimatet (Holmberg och Weibull, 1997). Det senare påverkas inte minst av massmedias uppmärksamhet av brottslighet i allmänhet och rättsväsendets brottsbekämpning i synnerhet. Forskningen påpekar ofta att ett opinionsklimat som präglas av i huvudsak negativa bilder av brottsutvecklingen och rättsväsendets arbete riskerar att också negativt påverka medborgarnas förtroende (Sherman, 2002; Holmberg och Weibull, 1997). Litteraturen visar vidare att bedömningarna, intresset och värderingarna i sin tur även påverkas av vilken bakgrund och uppväxt en individ har liksom av egna och andras erfarenheter av rättsväsendet (se t.ex. Sampson & Jeglum Bartusch, 1998; Tyler, 2001; Skogan, 2006).

Rättsväsendet har inte möjlighet att ensamt påverka alla de faktorer som ligger bakom människors förtroende för institutionen. Exempelvis är det svårt för en enskild institution att råda över det allmänna opinionsklimatet. Däremot har rättsväsendet bättre förutsättningar att påverka andra faktorer, såsom trovärdigheten och kvaliteten i det egna arbetet, kanske genom till exempel information. Kunskapen om vilka grupper det är som har särskilt lågt förtroende kan vara användbar när det gäller att utforma strategier mot misstro mot rättsväsendet och för att öka tilltron (Lamberts, 2004).

Det aktuella kunskapsläget

Om man godtar det faktum att medborgarnas förtroende för rättsväsendet är viktigt uppstår en rad frågor. Det handlar exempelvis om huruvida allmänhetens förtroende för rättsväsendet är högt eller lågt jämfört med andra länder och med andra samhällsinstitutioner. Det är också intressant att jämföra rättsväsendets olika myndigheter. Ytterligare en viktig fråga är givetvis hur medborgarnas förtroende förändras över tid samt slutligen om det finns skillnader i förtroende mellan olika grupper i befolkningen.

Sedan ett antal år tillbaka finns det både några internationella och nationella undersökningar om befolkningens förtroendet för rättsväsendet. I en del av undersökningarna är det allmänhetens förtroende för flera olika samhällsinstitutioner som undersöks och jämförs. Ibland står rättsväsendet som helhet i fokus, ibland någon enstaka del, och då handlar det oftast om polisen. Den befintliga forskningen besvarar en del, men inte alla, av de frågor som redovisades ovan.

Förtroendet för rättsväsendet är högt i Sverige

Statsvetenskaplig forskning visar att den svenska allmänheten, i jämförelse med befolkningen i andra länder, hyser ett högt förtroende för samhällets olika institutioner (se t.ex. Rothstein, 2003). Sedan flera år tillbaka visar också EU-kommissionens studie Eurobarometer att medborgarnas förtroende för ett tiotal samhällsinstitutioner är betydligt högre i Sverige än genomsnittet i EU. Rättsväsendet har länge legat relativt högt, tillsammans med FN, bland de institutioner som svenskarna är mest benägna att "lita på", före både riksdagen, regeringen och EU. Ännu högre förtroende har emellertid svenskarna specifikt för polisen; i den senaste undersökningen (Eurobarometer 2005) uppgav 72 procent att de litar på polisen, medan endast 20 procent litar på de politiska partierna. Motsvarande tendens finns också i den internationella brottsofferundersökningen där Sverige rankas högt när allmänheten bedömer polisens prestationer (EU ICS, 2006).

Allmänhetens förtroende skiljer sig för olika delar av rättsväsendet

Svenska befolkningens förtroende för olika samhällsinstitutioner, däribland polisen och domstolarna, har sedan ett antal år tillbaka mätts av SOM-institutet¹ vid Göteborgs universitet. Förtroendet för polisen är relativt högt i mätningarna. Polisen hamnade år 2005 på fjärde plats av de 23 undersökta institutionerna. 48 procent av de tillfrågade uppgav mycket eller ganska stort förtroende för polisen, medan 18 procent svarade att de hade mycket litet eller ganska litet förtroende. Motsvarande siffror för domstolarna var 36 respektive 17 procent vilket innebar en nionde plats, före exempelvis försvaret, kommunstyrelserna och staten. I topp sedan flera år ligger sjukvården, 65 procent angav mycket eller ganska stort förtroende år 2005.

För närvarande saknas kunskap om hur den svenska allmänhetens förtroende för åklagare och kriminalvård ser ut samt för hur väl rättsväsendet utför olika uppgifter. I några andra länder finns dock sådana studier. Den brittiska offerundersökningen visar till exempel att förtroendet under andra hälften av 1990-talet var betydligt högre för polisen än för åklagarna, domstolarna, fängelserna och frivården (Home Office, 2006:07). I undersökningen frågas det också om förtroendet för en rad olika uppgifter som rättsväsendet har att utföra. Det kommer exempelvis fram att relativt många briter har förtroende för att rättsväsendet respekterar anklagades rättigheter och behandlar dem rättvist (78 procent). Betydligt färre har däremot förtroende för att rättsväsendet är effektivt när det gäller att minska brott respektive möta behoven hos offer (39 respektive 34 procent).

Förtroendet för rättsväsendet har minskat något

Förtroendet för polisen och domstolarna har enligt SOM-institutets mätningar inte ökat sedan mitten av 1980-talet, snarare tvärtom (Holmberg & Weibull, 2006). Andelen som uppgav stort förtroende för polisen låg åren 1985–1995 på en klart högre nivå än idag. Vid mitten av 1990-talet minskade förtroendet tydligt och har därefter legat mer eller mindre oförändrat på en lägre nivå än tidigare. Denna tendens till flagnande förtroende är något som rättsväsendet delar med andra samhällsinstitutioner. Även allmänhetens förtroende för domstolarna uppvisar en jämn nivå åren 1994–2004. I den allra senaste studien som avser år 2005 är dock förtroendet väsentligt lägre för framför allt domstolarna men också för polisen (Holmberg & Weibull, 2006:70). Det är dock ännu för tidigt att tala om ett nytt förtroendefall.

Den brittiska offerundersökningen visar till skillnad från Sverige en tydlig minskning av allmänhetens förtroende för rättsväsendet sedan mitten av 1990-talet, och då framför allt för polisen (Home Office, 2006:07). Enligt den senaste rapporten tycker fler briter dock fortfarande att polisen ”gör ett bra jobb” jämfört med övriga verksamheter inom rättsväsendet (48 procent respektive 17–28 procent år 2004/05).

Skillnader mellan olika grupper

Forskning om allmänhetens erfarenheter av brott har länge visat att det finns tydliga skillnader mellan olika befolknings- och samhällsgrupper. Vi vet att risken att utsättas för brott inte är jämnt fördelad i befolkningen, att personer med viss bakgrund löper större risk än andra att hamna i kriminalitet och att oron för brott är väsentligt högre bland exempelvis kvinnor än bland män (se t.ex. Estra-

¹ Samhälle, Opinion och Massmedia (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet, Göteborgs universitet. Institutet drivs av Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen samt Förvaltningshögskolan. Undersökningen är en del av institutionernas forskning om opinionsbildning i det svenska samhället.

da och Nilsson 2001). Mot denna bakgrund är det intressant att studera olika gruppers erfarenheter av, och förtroende för, rättsväsendet.

I andra länder har man funnit tydliga skillnader mellan olika befolkningsgruppers förtroende för rättsväsendet (se t.ex. Miller m.fl., 2004 och Skogan, 2006). Enligt dessa studier påverkas förtroendet av förhållanden hos både individen och hans eller hennes omgivning, liksom av personliga erfarenheter av rättsväsendet. Flera amerikanska studier har visat tydliga skillnader i förtroendet för exempelvis polisen när det gäller ålder och etnisk bakgrund. Unga, som oftare har kontakt med polisen som offer, misstänkta eller vittnen, har ofta lägre förtroende än äldre, som tenderar att förknippa polisen med trygghet och säkerhet. Att olika minoritetsgrupper i USA har lägre förtroende för polisen tycks till stor del bero på strukturella förhållanden, som att de bor i mer socialt och ekonomiskt utsatta områden, där förtroendet av olika skäl är lägre (Sampson och Jeglum Bartusch, 1998). Däremot tycks kön inte ha lika stor betydelse för förtroendet, trots att män har mer erfarenheter av rättsväsendet som såväl offer som gärningsmän. De empiriska resultaten för socioekonomisk status pekar delvis i olika riktning. Å ena sidan tenderar personer med större förankring i det etablerade samhället att också ge samhället mera ”stöd”. Å andra sidan finns tendenser till att grupper med låg inkomst och utbildningsnivå ”litar” mer på polisen.

I den brittiska offerundersökningen finns också skillnader mellan befolkningsgrupper, men generellt sett är de små. Exempelvis har de äldsta störst förtroende för polisen, medan de unga har störst förtroende för övriga delar av rättsväsendet (Home Office, 2006:07). Vidare har fler i minoritetsgrupperna jämfört med övriga befolkningen stort förtroende för att det brittiska rättsväsendet är effektivt när det gäller att ställa kriminella inför rätta, att minska brottsligheten och att hantera unga misstänkta. Däremot finns inga tydliga skillnader mellan olika etniska grupper och förtroendet för att anklagades rättigheter respekteras eller att vittnen hanteras väl.

Även i de svenska SOM-undersökningarna skiljer sig förtroendet mellan olika grupper i befolkningen, men precis som i de brittiska studierna handlar det inte om några dramatiska skillnader. Exempelvis har kvinnor högre förtroende för polisen än män och de yngsta tenderar att ha relativt högt förtroende för flertalet institutioner. Hög utbildningsnivå är också förknippat med högt förtroende. Skillnaderna mellan vänster- och högersympatisörer är däremot små när det gäller polisen och domstolarna (Holmberg och Weibull, 2006).

Ingen samlad bild av förtroendet hos dem som har erfarenheter av rättsväsendet

Såväl allmänhetens som enskildas förtroende bygger till stora delar på egna och andras erfarenheter av rättsväsendet och medias rapportering. Enskilda fall, som till exempel Osmo Vallo och Göteborgskravallerna, kan få väldigt stor betydelse. En särskilt viktig grupp att undersöka förtroendet hos är därför de som har varit i kontakt med rättsväsendet (t.ex. Skogan, 2006; Lamberts, 2004). I Sverige görs detta delvis inom ramen för så kallade kundundersökningar som myndigheterna själva genomför. Domstolarna och åklagarna har påbörjat arbetet med sådana undersökningar. Sedan en längre tid har brottsoffrets ”nöjdhet” vad gäller polisens utredningsverksamhet mätts av Svenskt Kvalitetsindex, SKI. Exempelvis får man utifrån 2006 års mätning veta att ”lojaliteten” med polisens brottsutredning ligger på ungefär samma nivå som under de två tidigare åren, dock lägre än dessförinnan. Vidare konstateras att polisen har svårt att tillfredsställa brottsoffrets önskemål och förväntningar. Någon mer allmän fråga om förtroendet för polisen ingår inte i undersökningen. Det är inte heller möjligt att göra jämförelser med förtroendet hos dem i allmänheten som inte utsatts för brott.

Enligt den internationella litteraturen är det väl belagt att personer som har en negativ upplevelse utifrån egen kontakt med polisen också har lägre förtroende för polisen (Miller m.fl., 2004). Vidare tycks personer vilkas familj eller vänner haft en negativ kontakt också ha lägre förtroende. Däremot verkar positiv erfarenhet inte ha någon betydelse alls för förtroendet (Skogan, 2006).

Enligt amerikanska och kanadensiska offerundersökningar skiljer sig emellertid attityden till polisen mellan utsatta för brott och övriga särskilt mycket (Roberts och Stalans, 2000). Det bekräftas också av den brittiska offerundersökningen där 42 procent bland utsatta för brott har förtroende för att polisen gör ett bra jobb, medan motsvarande siffra för övriga är 50 procent (Home Office, 2006:07). För övriga delar av rättsväsendet är skillnaderna ännu mindre, även om riktningen är densamma.

Nationella trygghetsundersökningen fyller kunskapsluckor

Den bild som i dag finns om allmänhetens förtroende för rättsväsendet i Sverige utifrån tidigare undersökningar kan sammanfattas med att

- förtroendet för samhällsinstitutioner i allmänhet är högt i Sverige jämfört med andra länder
- allmänhetens förtroende för polisen och domstolarna är högt i Sverige, såväl i jämförelse med andra länder som i jämförelse med andra samhällsinstitutioner
- förtroendet för olika samhällsinstitutioner är lägre i dag än under 1980-talet och början av 90-talet, det gäller även polisen och domstolarna
- skillnader i förtroende finns mellan olika grupper i befolkningen. I Sverige har kvinnor högre förtroende för polisen än män, högre utbildade tycks ha större förtroende för domstolarna medan de yngsta tenderar att ha relativt högt förtroende för flertalet institutioner.

Det finns emellertid flera viktiga frågor om förtroendet för rättsväsendet i Sverige som det i dag saknas kunskap om. Det gäller framför allt

- allmänhetens förtroende för rättsväsendet som en helhet och
- för andra delar och aspekter av rättsväsendekedjan och dess arbete än polisen och domstolarna
- skillnader i förtroende mellan olika grupper i befolkningen för rättsväsendet som helhet och för olika delar, exempelvis vad gäller etnisk bakgrund och olika typer av boendeområden liksom
- skillnader mellan allmänheten och dem som på olika sätt har erfarenheter av rättsväsendet.

Utifrån den Nationella trygghetsundersökning (NTU) som Brå fått i uppdrag att genomföra är möjligheterna goda att fylla många av kunskapsluckorna om allmänhetens förtroende för rättsväsendet i Sverige.

Syfte och frågeställningar

Nationella trygghetsundersökningen har främst utvecklats för att få en bättre bild av och möjlighet att följa utvecklingen när det gäller brottsligheten och tryggheten i Sverige, men också när det gäller andra kriminalpolitiskt intressanta frågor. Den första insamlingen i NTU, år 2006, innehåller exempelvis även frågor om allmänhetens förtroende för rättsväsendet som inte tidigare undersökts. Det övergripande syftet med denna studie är att ge en bild av allmänhetens förtroende för rättsväsendet i Sverige. De huvudsakliga frågeställningarna är följande:

- Hur ser förtroendet ut för rättsväsendet i stort, för de enskilda myndigheterna och när det gäller deras sätt att utföra olika uppgifter?
- Finns det skillnader mellan olika grupper i befolkningen när det gäller kön, ålder, etnisk bakgrund, utbildningsnivå och boendeortens urbaniseringsgrad?
- Finns det skillnader mellan olika grupper i befolkningen när det gäller deras erfarenheter av brott och av rättsväsendet, till exempel som utsatta eller som åtalade?

Studien kommer i huvudsak att vara beskrivande. Redovisningen består av grundläggande – men bitvis helt nya – resultat om allmänhetens förtroende. De första resultaten kommer också att utgöra grunden för fortsatta serier, och i framtiden är det självfallet av stor vikt att kunna följa utvecklingen. Framöver, när datamaterialet blivit mer omfattande, kan också frågeställningarna fördjupas och mer ingående analyser genomföras.

Metod

Resultaten och analyserna bygger genomgående på uppgifter från Nationella trygghetsundersökningen, NTU.² I det följande ges en mycket kortfattad beskrivning av NTU utifrån den första datainsamlingen som genomfördes hösten 2006. Mer ingående redovisningar ges i kommande Brå-publicationer, och då framför allt i en Teknisk rapport. De frågor som är särskilt relevanta för denna studie kommer att belysas något utförligare.

Nationella trygghetsundersökningen (NTU)

Nationella trygghetsundersökningen omfattar tre övergripande frågeområden: A) allmänhetens utsatthet för brott, B) trygghet och oro för brott samt C) erfarenheter av och inställning till rättsväsendet. Dessutom ingår uppgifter om individers bakgrund i NTU.

Nationella trygghetsundersökningen bygger i huvudsak på telefonintervjuer med ett slumpmässigt urval av Sveriges befolkning i åldern 15–79 år. År 2006 var urvalsstorleken 10 000 personer.³ Urval och insamling av data har gjorts i samarbete med Statistiska Centralbyrån, SCB. Svarsfrekvensen uppgick till 78 procent, vilket får anses vara mycket högt i den här typen av undersökningar. Dessutom har korrigeringar gjorts för att resultaten ska bli så representativa som möjligt för befolkningen. Det interna bortfallet (svarsalternativet ingen åsikt/vet ej/ respektive svar saknas) ligger mestadels under fem procent och redovisas endast då det är av relevans.

Förtroendefrågorna

Allmänhetens förtroende för såväl rättsväsendet i stort som för de enskilda myndigheterna, och även för några av rättsväsendets uppgifter, fångas på ett övergripande plan i NTU. Frågorna är allmänt hållna eftersom en stor del av befolkningen inte kan förväntas ha de erfarenheter och kunskaper som krävs för mer konkreta frågor. I samtliga frågor är det ”förtroendet” som efterfrågas – inte något annat närliggande begrepp.

Inför förtroendefrågorna ges en kort introduktion till dem som intervjuas och därefter följer första frågan enligt följande.

”Nu kommer några frågor om din inställning till rättsväsendet. Till rättsväsendet räknas polis, åklagare, domstolar och kriminalvård. Om du tänker dig rättsväsendet som en helhet. Vilket förtroende har du för rättsväsendet?”

Svarsalternativen som ges är ”mycket stort”, ”ganska stort”, ”varken stort eller litet”, ”ganska litet”, ”mycket litet” samt ”ingen åsikt/vet ej”. Det innebär att svarsalternativen är lagda efter en skala där man kan ha mer eller mindre förtroende. Skalan omfattar inte misstro. Eftersom svarsalternativet ”ingen åsikt/vet ej” kan väljas, är det troligt att de som valt mittenalternativet ”varken stort eller litet” faktiskt har större förtroende än litet, men mindre än stort (mot svarande betyg 3 på en femgradig skala, ibland benämnt som ett neutralt mittenalternativ, ibland som ”medelförtroende”). Om svarsalternativet för dem utan åsikt inte funnits med, hade mittenalternativet troligen också innehållit många

² Nationella trygghetsundersökningen (NTU) har enligt regeringsuppdrag planerats av Brå i samarbete med Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvårdsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Brå har därefter tagit fram och påbörjat genomförandet av undersökningen som finansieras av här nämnda myndigheter.

³ För att bland annat kunna genomföra mer ingående analyser av olika brottstyper och för analyser av regionala förhållanden kommer urvalet att uppgå till 20 000 personer från och med år 2007.

som egentligen inte har någon uppfattning. Svartalternativen är desamma för samtliga förtroendefrågor i undersökningen.

Frågorna om de enskilda myndigheterna (polisen, åklagarna, domstolarna respektive kriminalvården) är något annorlunda utformade då de gäller förtroendet för myndighetens ”sätt att bedriva sitt arbete”. Det innebär att frågeformuleringen är något snävare jämfört med rättsväsendet som helhet, men ändå förhållandevis allmänt hållen.

De sista två frågorna gäller vilket förtroende man har för att rättsväsendet ”hanterar de som misstänks för brott på ett rättvist sätt” respektive ”behandlar de som utsätts för brott på ett bra sätt”. De skilda formuleringarna ”hantera rättvist” respektive ”behandla bra” innebär att frågorna inte bör jämföras direkt med varandra, utan det är resultaten för varje fråga i sig som bör stå i fokus.

Det interna bortfallet för flera av förtroendefrågorna är – inte oväntat – relativt högt och presenteras därför utförligt i resultatredovisningen.

Uppgifter om bakgrund och erfarenheter

Två andra typer av uppgifter används också i studien. Den ena gäller uppgifter om människors bakgrund, det vill säga *kön*, *ålder*, *etnisk bakgrund* och *utbildningsnivå*, men även *boendeortens* urbaniseringsgrad. Dessa uppgifter är hämtade från SCB:s register och ingår i NTU. Syftet är att kunna studera om exempelvis en viss inställning hänger samman med personernas bakgrund. Indelningen av uppgifterna framgår av tabellredovisningen (se bilaga 1).

Den andra typen av uppgifter som används rör människors erfarenheter av brott och av rättsväsendet, så som de har uppgett i NTU. Det gäller om man *utsatts för brott* under år 2005, dels *något brott överhuvudtaget*, dels *brott som mer drabbar integriteten*. Det gäller också om man under de senaste tre åren *anmält något brott* och om man blivit *åtalad* för brott, om någon *anhörig utsatts* för något allvarligt brott under senaste året och hur man *uppfattar brottsutvecklingen* (antalet brott) de senaste tre åren. Syftet är att undersöka om förtroendet skiljer sig mellan personer med olika erfarenheter och uppfattningar. I de fall det bedöms som angeläget framgår frågeformuleringar och svarsalternativ, liksom närmare definitioner, av resultat- eller tabellredovisningen. Begränsningar och eventuella brister med den här typen av uppgifter, och hur de har försökt att minimeras, behandlas i kommande publikationer. Det gäller exempelvis åtgärder som vidtagits för att människor ska lämna så sanningsenliga uppgifter som möjligt.

Statistisk signifikans

Statistiska signifikanstest brukar användas för att säkerställa att exempelvis skillnader mellan olika grupper, såsom mellan män och kvinnor, inte har uppkommit av slumpen. Då urvalet i NTU är stort innebär det att även mycket små skillnader blir signifikanta. Därför redovisas inga signifikansnivåer, utan bedömningar om huruvida skillnaderna är stora eller små får utläsas i tabeller, och avsikten är också att det ska framgå av texten i resultatredovisningen.

Balansmått

I attitydundersökningar är det vanligt att göra någon slags sammanvägd bedömning av människors inställning. Det kan exempelvis göras utifrån ett så kallat balansmått där förtroendet för rättsväsendet vägs utifrån hänsyn till flera av svarsalternativen (se t.ex. SOM-institutet, 2005). Måttet kan beräknas på olika sätt. Här beräknas förtroendebalansen så att andelen mycket eller ganska stort förtroende minskas med andelen mycket eller ganska litet förtroende (stort–litet = förtroendebalans). För den intresserade läsaren beskrivs och redovisas balansmåttet i bilaga 2.

Förtroendet för rättsväsendet och dess myndigheter

Rapportens resultat bygger på uppgifter från Nationella trygghetsundersökningen, NTU, 2006. Resultatredovisningen består av tre avsnitt. I första avsnittet behandlas det generella förtroendet för rättsväsendet samt allmänhetens uppfattning av de enskilda myndigheterna. I det andra redovisas förtroendet för hur rättsväsendet utför olika arbetsuppgifter. Det sista avsnittet fokuserar på hur förtroendet för rättsväsendet ser ut bland dem som har erfarenheter av brott och av rättsväsendet jämfört med den övriga befolkningen. I dessa tre resultatavsnitt presenteras huvudresultaten i korthet. Ett mer fullständigt tabellunderlag finns i bilaga 1.

Högt förtroende för rättsväsendet

För att beskriva allmänhetens förtroende för rättsväsendet ställs följande frågor i NTU:

Nu kommer några frågor om din inställning till rättsväsendet. Till rättsväsendet räknas polis, åklagare, domstolar och kriminalvård. Om du tänker dig rättsväsendet som en helhet. Vilket förtroende har du för rättsväsendet? Vilket förtroende har du för polisens / åklagarnas / domstolarnas / kriminalvårdens sätt att bedriva sitt arbete?

Mer än hälften av de tillfrågade – och därmed med stor sannolikhet av Sveriges befolkning över 15 år – uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende för rättsväsendet som en helhet (54 procent, se tabell 1). Betydligt färre, femton procent, har ganska eller mycket litet förtroende för rättsväsendet. En fjärdedel väljer mittenalternativet varken stort eller litet förtroende. Även i ytterligheterna är mönstret tydligt – dubbelt så många har mycket stort förtroende för rättsväsendet jämfört med gruppen som har mycket litet förtroende (8 respektive 4 procent). Resultaten är i linje med andra undersökningar som visar att svenskar i allmänhet har högt förtroende för olika samhällsinstitutioner och då i synnerhet för rättsväsendet (Eurobarometer, 2005; Holmberg & Weibull, 2006).

Tabell 1. Förtroende för rättsväsendet som en helhet år 2006. Andel i procent.

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Ingen åsikt/ vet ej
Samtliga	8	46	25	11	4	6

Många saknar uppfattning om enskilda myndigheter

I andra studier har det kommit fram att relativt många människor saknar uppfattning om olika samhällsinstitutioner – särskilt sådana institutioner som de flesta inte har någon kontakt med eller har liten insyn i (se t.ex. Statskontoret, 2002:12). När det gäller rättsväsendet som en helhet är det tydligt att de allra flesta har en uppfattning. Det är endast 6 procent som väljer att svara ”ingen åsikt/vet ej” (tabell 2). Motsvarande gäller allmänhetens förtroende för polisens arbete, som alltså de allra flesta har en uppfattning om. Resultatet framstår som

rimligt mot bakgrund av att polisen är den myndighet i rättsväsendet som syns mest i samhällsbilden, som flest människor har kontakt med och som uppmärksammas mest i media. När det gäller de övriga myndigheterna är det betydligt fler som inte har någon uppfattning. Mellan 21 och 28 procent av befolkningen uppger att de inte har någon åsikt eller inte vet vilket förtroende de har för hur åklagarväsendet, domstolarna eller kriminalvården bedriver sitt arbete. I synnerhet åklagarväsendet är tämligen osynligt för allmänheten och det är sannolikt att många människor faktiskt inte vet vilken roll åklagarna har.

Tabell 2. Andel som uppger att de inte har någon uppfattning (ingen åsikt/vet ej) om sitt förtroende för rättsväsendet, år 2006. Andel i procent.

Ingen åsikt/vet ej	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården
Samtliga	6	4	28	22	21

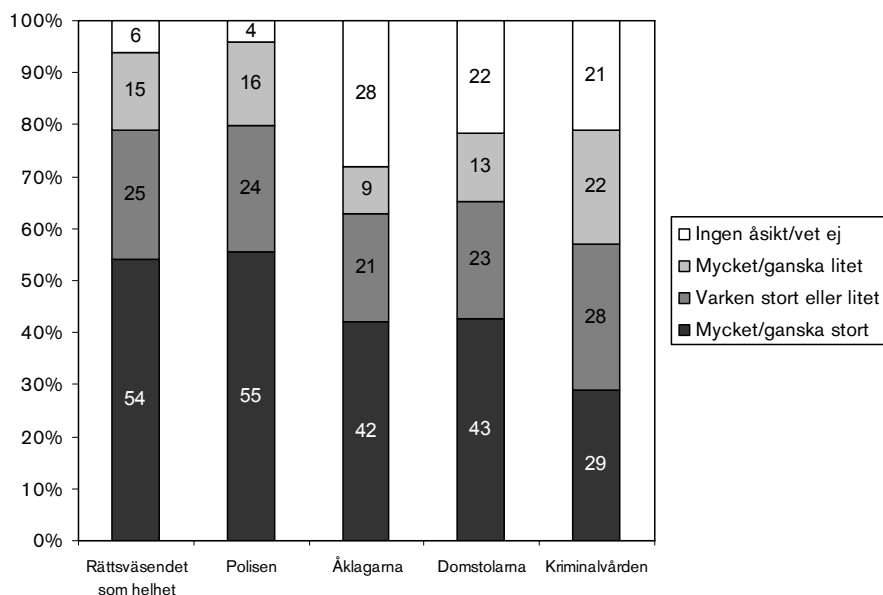
En intressant fråga är om denna brist på uppfattning skiljer sig mellan olika grupper i samhället. Den generella bild som framträder i materialet är att något fler kvinnor, äldre, utrikes födda samt lågutbildade uppger att de inte har någon åsikt (tabell 2, bilaga 1). Exempelvis svarar närmare en tredjedel (30 procent) av de äldsta, i åldern 65–79 år, att de inte har någon uppfattning när det gäller domstolarna och kriminalvården. I övriga åldersgrupper har något färre, omkring en femtedel (17–23 procent), ingen uppfattning om dessa myndigheter. Resultaten stämmer väl överens med Statskontorets (2002) undersökning om medborgarnas syn på offentlig förvaltning. Brist på egen erfarenhet och sämre kunskap om myndigheterna, men kanske även lågt intresse, är troliga orsaker till att människor inte har någon uppfattning.

Högst förtroende för polisen

En stor fördel med NTU är att det går att jämföra hur förtroendet för de olika delarna i rättsväsendekedjan ser ut. Ett problem i jämförelsen är givetvis att människors kunskap om rättsväsendets myndigheter varierar. Som redovisats ovan har de allra flesta en bra bild av hur de uppfattar polisen, samtidigt som förhållandevis många saknar uppfattning om de andra myndigheterna. Beroende på hur förtroendet för de enskilda myndigheterna redovisas kommer därför bilden att se något olika ut. Ett rimligt tillvägagångssätt är att enbart se till förtroendet hos de individer som faktiskt har en uppfattning, det vill säga att utelämna individer som inte har någon åsikt eller svarat vet ej. Det mest naturliga och transparanta redovisningssättet är dock att titta på hur människor faktiskt svarat och inte ta hänsyn till variationen i antal som uppgett ”vet ej”. Därför redovisas resultaten genomgående på detta sätt. För att belysa vad valet av redovisningsform innebär kompletteras redovisningen i detta avsnitt med en beskrivning enbart utifrån dem som har en uppfattning.

Av figur 1 framgår att något mer än hälften (55 procent) av befolkningen har mycket eller ganska stort förtroende för polisens sätt att bedriva sitt arbete (se även tabell 1 i bilaga 1). Samtidigt är det relativt få (17 procent) som har ganska eller mycket litet förtroende för polisen. Det är alltså ett faktum att allmänhetens förtroende för polisen till stor del liknar det förtroende som människor har för rättsväsendet som en helhet. En rimlig tolkning är att det återspeglar förhållandet att polisen är första länken i rättsväsendekedjan och den myndighet som flest människor har kontakt med och får information om genom bland annat media.

Många respondenter tänker därför sannolikt främst på polisen när man frågar om rättsväsendet som helhet, trots introduktionen att såväl polis som åklagare, domstolar och kriminalvård räknas till rättsväsendet.

Figur 1. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet år 2006. Andel i procent.

Resultaten pekar vidare på att allmänheten är mest positiv till polisen bland de enskilda myndigheterna, vilket stämmer väl överens med internationell forskning. Om förtroendet för de andra myndigheterna rangordnas efter andelen med mycket eller ganska stort förtroende kommer domstolarna efter polisen och därefter åklagarna (43 respektive 42 procent med stort förtroende). Lägst förtroende har befolkningen för kriminalvården där knappt 30 procent har uppgett stort förtroende för myndighetens sätt att bedriva sitt arbete. Samtidigt är det förhållandevis många som i den negativa delen av skalan uppger att de har ganska litet eller mycket litet förtroende för kriminalvården (22 procent). Ser man på förtroendet på detta sätt framgår att allmänheten är minst negativ till hur åklagarna bedriver sitt arbete och därefter domstolarna.

Om man väljer det redovisningsätt där de som inte har någon uppfattning utesluts, blir bilden och rangordningen av myndigheterna något annorlunda (figur 1, bilaga 1). Bland dem i befolkningen som har en uppfattning är förtroendet i princip lika högt för polisen som för åklagarna och domstolarna (58, 59 respektive 55 procent uppger stort förtroende). Även vid denna redovisningsform får dock kriminalvården sämst utfall (37 procent har stort förtroende). Att åklagarna och domstolarna faller något bättre ut beror helt enkelt på att relativt många inte har någon uppfattning om dessa myndigheter samtidigt som ganska få har litet förtroende. En redovisning då personer utan uppfattning tas bort kan verka mer rättvis, eftersom en betydelsefull förutsättning därmed likställs mellan myndigheterna. Samtidigt underlåter man i en sådan redovisning att beakta den kunskap som allmänheten valt att förmedla om de olika myndigheterna. Att inte veta vilket förtroende man har för en myndighets arbete, kanske för att man upplever sig oinformerad om det arbete som bedrivs, är i sig ett viktigt besked att förhålla sig till.

Sammantaget visar genomgången att det inte är helt enkelt att jämföra förtroendet för olika myndigheter. På sikt blir det naturligtvis betydligt mer intres-

sant att kunna följa utvecklingen och eventuella upp- och nedgångar för de enskilda myndigheterna. I den fortsatta redovisningen och analysen, bland annat av skillnader mellan olika grupper i befolkningen, ingår även de som inte har någon uppfattning. Fokus ligger då på eventuella skillnader mellan olika befolkningsgrupper – inte på jämförelser mellan de olika myndigheterna.

För den intresserade läsaren beskrivs och redovisas i bilaga 2 även ett balansmått (stort förtroende minus litet förtroende) för samtliga resultat.

Inga större skillnader i olika gruppers förtroende

Kunskap om vilka som har högt respektive lågt förtroende kan vara användbar i arbetet för att öka förtroendet. I studier från olika länder har man funnit skillnader mellan grupper i befolkningen när det gäller förtroendet för rättsväsendet. I detta avsnitt fokuseras på dem som har högt, det vill säga mycket stort eller ganska stort, förtroende. De bedömningar som görs beaktar dock också eventuella skillnader i förtroendets negativa ände (dvs. andel som uppger litet förtroende, se vidare bilaga 1, tabell 3).

Kön

Kvinnor tenderar generellt att ha högre förtroende för samhällsinstitutioner än män. Skillnaderna när det gäller rättsväsendet är dock mycket små, och egentligen är det främst kvinnors förtroende för polisen som är något högre (tabell 3.1). Män tenderar emellertid att ha något högre förtroende för domstolarna än kvinnor. Dessa resultat stämmer väl överens med tidigare studier (se t.ex. Holmberg och Weibull, 2006).

Tabell 3.1. Förtroende för rättsväsendet fördelat efter kön år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården
Män	52	52	43	44	28
Kvinnor	55	59	42	41	30

Ålder

Unga, i åldern 16–24 år, har något högre förtroende för flera av rättsväsendets myndigheter (tabell 3 i bilaga 1). Undantaget är polisen, där de allra äldsta har lite högre förtroende. Detta stämmer väl med resultaten i flera andra studier (se t.ex. Skogan, 2006) och har förklarats med att äldre ofta är mer otrygga och förknippar polisen med säkerhet. På det hela taget är dock åldersskillnaderna inte särskilt stora.

Svensk och utländsk bakgrund

Personer födda i Sverige har något högre förtroende för såväl rättsväsendet i stort som för de enskilda myndigheterna jämfört med utlandsfödda. Skillnaderna gentemot dem som fötts i Sverige med två utrikesfödda föräldrar är dock försumbara och går dessutom i olika riktning. Det finns därför sammantaget ganska svagt stöd i materialet för att personer med utländsk bakgrund skulle ha påtagligt mindre förtroende för det svenska rättsväsendet.

Utbildning

Människors utbildningsnivå framstår som det bakgrundsförhållande som har störst betydelse för skillnader i förtroende. Det är tydligt att högutbildade har ett

högre förtroende för rättsväsendet i allmänhet och för både åklagarna och domstolarna i synnerhet (tabell 3.2). Kriminalvården utgör dock ett undantag, där är det i stället lågutbildade som har något högre förtroende. Även tidigare studier visar att förtroendet för samhällsinstitutioner är högre hos högutbildade (Holmberg och Weibull, 2006), något som kan tolkas i termer av kunskap och förankring (Rothstein och Kumlin, 2001).

Tabell 3.2. Förtroende för rättsväsendet fördelat efter utbildningsnivå (högsta) år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården
Förgymnasial	50	55	39	40	33
Gymnasial	50	54	40	40	28
Eftergymnasial	60	56	49	50	27

Hur rättsväsendet utför olika arbetsuppgifter

En viktig dimension av människors förtroende för rättsväsendet är hur väl de anser att olika arbetsuppgifter utförs. I NTU ingår två frågor om detta:

Vilket förtroende har du för att rättsväsendet...

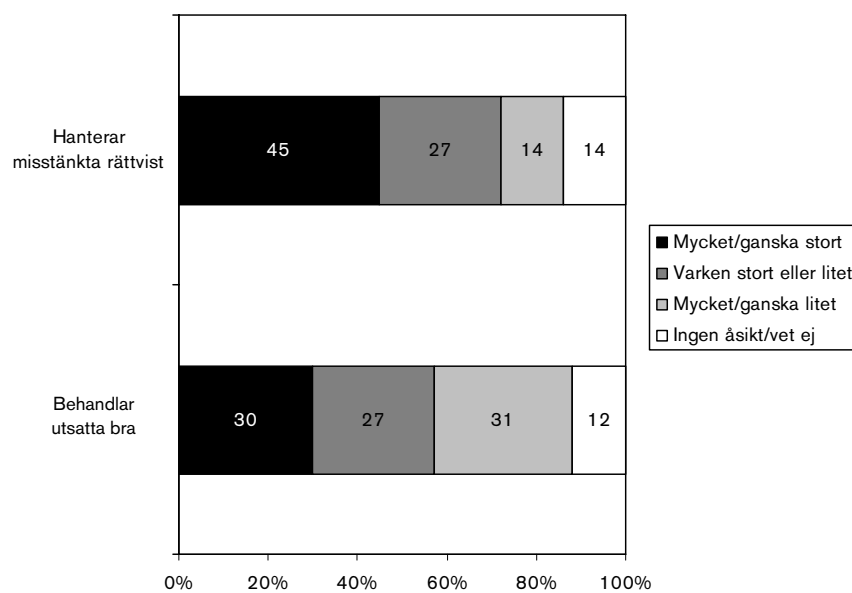
...hanterar de som misstänks för brott på ett rättvist sätt?

...behandlar de som utsätts för brott på ett bra sätt?

Till dessa frågor finns ingen ny introduktion. Allmänheten förutsätts känna till att det egentligen bara är vissa myndigheter inom rättsväsendet som direkt hanterar misstänkta respektive behandlar brottsoffer, eller ändå kunna göra en bedömning av hur det fungerar i det stora hela. De olika formuleringarna "hantera rättvist" respektive "behandla bra" innebär att frågorna inte bör jämföras direkt med varandra, utan det är resultaten för varje fråga i sig som bör stå i fokus.

Lågt förtroende för att utsatta behandlas bra

Av figur 2 framgår att nästan hälften (45 procent) av den vuxna befolkningen har mycket eller ganska stort förtroende för att rättsväsendet hanterar dem som misstänks för brott på ett rättvist sätt. En betydligt mindre andel, en sjundedel (14 procent), har litet förtroende för rättsväsendet i denna fråga.

Figur 2. Allmänhetens förtroende för hur rättsväsendet utför olika uppgifter år 2006. Andel i procent.

När det gäller frågan om hur rättsväsendet behandlar dem som utsätts för brott framträder en tämligen negativ bild. Knappt en tredjedel (30 procent) av befolkningen har stort förtroende för att rättsväsendet behandlar dem som utsätts för brott på ett bra sätt. En lika stor andel uppger att de har litet förtroende för rättsväsendet i denna fråga, vilket är den högsta noteringen av bristande förtroende för rättsväsendet. Noterbart är att den brittiska allmänheten redovisar mot-

svarande uppfattning om sitt rättsväsendes (o)förmåga att behandla brottsoffren bra (Home Office, 2006:07).

Små skillnader mellan olika grupper i befolkningen

Skillnaderna mellan hur olika grupper i befolkningen uppfattar hur väl rättsväsendets myndigheter utför olika uppgifter är generellt sett små (tabell 3 i bilaga 1). Något fler män, personer med svensk bakgrund och högutbildade anser att rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist. I övrigt, exempelvis vad gäller boendeort, är skillnaderna väldigt små.

Det förhållandevis låga förtroendet för att brottsoffer behandlas bra delas i princip av samtliga grupper i undersökningen. Undantaget är att de yngsta, i åldern 16–24 år, har ett högre förtroende än andra för att rättsväsendet behandlar utsatta bra (tabell 3.3).

Tabell 3.3. Förtroende för hur rättsväsendet utför olika uppgifter fördelat efter ålder år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
16–24 år	45	42
25–44 år	47	29
45–64 år	45	27
65–79 år	40	26

Erfarenheter av brott och av rättsväsendet

Många människor har någon gång i sitt liv drabbats av brott och haft direkt erfarenhet av rättsväsendet, som målsägande, nära anhörig, vittne eller kanske som misstänkt. Enligt NTU uppger 26 procent i befolkningen att de drabbats av något brott⁴ under år 2005 och 16 procent uppger att någon anhörig drabbats av ett allvarligt brott under senaste året. Samtidigt uppger 2 procent, eller närmare 136 000 i den vuxna befolkningen, att de under de senaste tre åren åtalats för något brott.⁵ I det här avsnittet redovisas hur förtroendet för rättsväsendet varierar beroende på de erfarenheter människor haft av brott och/eller av rättsväsendet. Det är ett förhållande som hittills inte studerats närmare i svenska undersökningar.

Drabbade av brott har lägre förtroende

I andra länder har skillnaderna i förtroende inte varit särskilt stora mellan dem som drabbats av brott och övriga befolkningen. De resultat som redovisas nedan visar att detta även gäller allmänheten i Sverige.

Utsatt för brott

Personer som utsatts för brott under senaste året (2005) uppger något lägre förtroende för rättsväsendet än de som inte drabbats (tabell 4.1). Det stämmer såväl för rättsväsendet som helhet och dess myndigheter som för hur rättsväsendet utför olika uppgifter. Störst skillnad mellan drabbade och icke-drabbade är det för rättsväsendet som helhet. Omkring 10 procentenheter färre av dem som drabbats av brott under senaste året har stort förtroende för rättsväsendet jämfört med dem som inte drabbats (46 respektive 57 procent). En skillnad som exempelvis är i samma storleksordning som den mellan hög- och lågutbildade.

Tabell 4.1. Förtroende för rättsväsendet i befolkningen med olika erfarenheter av brott år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar miss-tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
Utsatt för brott år 2005							
ja (n=2032-2034)	46	50	37	39	25	41	27
nej	57	57	44	44	31	47	31

Mer allvarliga brott och anhöriga

Om man i stället väljer att fokusera på de personer som utsatts för sådana brott som särskilt drabbar den *personliga integriteten*⁶ blir skillnaderna något större (tabell 4 i bilaga 1). Som mest uppgår skillnaden till 16 procentenheter jämfört med dem som inte varit utsatta för något brott.

⁴ Förutom brott mot personen själv ingår även bostadsinbrott samt bil- och cykelstöld mot andra medlemmar i hushållet.

⁵ Dessa resultat redovisas mer utförligt i en kommande Brå-rapport.

⁶ Hot, våld, sexualbrott, personrån, trakasserier och/eller bostadsinbrott.

Ytterligare ett sätt att studera utsatthetens betydelse är att se till de personer som har någon *anhörig* eller *bekant* som under senaste året utsatts för något allvarligt brott. Även bland dessa personer är förtroendet för rättsväsendet lägre. Skillnaderna jämfört med dem som inte har en utsatt anhörig eller bekant är dock ungefär lika stora som de mellan individer som själva utsatts för brott och övriga (tabell 4 i bilaga 1).

Anmält brott

Att man själv eller någon närstående blivit utsatt för brott behöver inte innebära att brottet är anmält och att man av denna anledning har erfarenheter av rättsväsendet. Att anmäla ett brott kan vara såväl en positiv som en negativ erfarenhet, vilket också kan ha betydelse för förtroendet för rättsväsendet. Därför är det intressant att inte bara studera dem som drabbats av brott utan också dem som anmält brott. Resultaten visar att personer som *anmält* brott under de senaste tre åren har *lägre* förtroende för rättsväsendet och de enskilda myndigheterna än de som inte anmält något brott (tabell 4 i bilaga 1). De som anmält brott har emellertid inte riktigt lika lågt förtroende som den något större gruppen som utsatts för brott. Lägst förtroende har de som anmält för åklagarna (39 procent av de som anmält uppger stort förtroende mot 46 procent av dem som inte anmält). När det gäller förtroendet för att rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist, respektive behandlar utsatta bra, är skillnaderna mycket små mellan dem som anmält och dem som inte anmält brott.

Åtalade har lägst förtroende

Enligt den internationella forskningen (se t.ex. Skogan, 2006) finns det en svag tendens att negativa, snarare än positiva, erfarenheter av rättsväsendet inverkar på förtroendet. Det gäller såväl egna som anhörigas och bekantas erfarenheter. Störst skillnader i förtroende har man emellertid funnit mellan personer som misstänkts för brott och den övriga befolkningen. Detta verkar även gälla i Sverige. Personer som åtalats för brott under de senaste tre åren har genomgående lägre förtroende för såväl rättsväsendet som helhet och de enskilda myndigheterna som för hur rättsväsendet utför olika arbetsuppgifter (tabell 4.2).

Tabell 4.2. Förtroende för rättsväsendet i befolkningen med olika erfarenheter av rättsväsendet år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utatta bra
Åtalad för brott senaste tre åren							
ja (n=167)	38	38	35	36	28	34	28
nej	54	56	43	43	29	45	30

Det är framför allt när det gäller rättsväsendet som helhet och polisen som åtalade har påtagligt lägre förtroende jämfört med den övriga befolkningen. Möjligen förväntat uppvisar också de åtalade klart högre andel med litet förtroendet för att rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist (skillnaden ligger på drygt 20 procentenheter, se tabell 4 i bilaga 1). Intressant är slutligen att de åtalade och den övriga befolkningen har lika (lågt) förtroende för kriminalvården.

Uppfattning om ökad brottslighet sammanfaller med lågt förtroende

Ett av de övergripande målen för kriminalpolitiken, och därmed även för rättsväsendet, är att minska brottsligheten. Hur rättsväsendet uppfyller detta grundläggande mål kan tänkas ha betydelse för allmänhetens förtroende. I NTU 2006 tillfrågades respondenterna om den bild de hade av den svenska brottslighetens utveckling under de senaste tre åren.⁷ En överväldigande majoritet (ca 80 procent) svarade att antalet brott ökat under de senaste tre åren. Fyra av tio i den svenska befolkningen upplever att brottsligheten ökat kraftigt. Dessa siffror kan ställas mot tillgängliga offerundersökningar och bedömningar som forskare gör om en i vart fall inte kraftig ökning av det totala antalet brott, utan snarare en oförändrad, och i vissa delar (mängdbrotten som drabbar allmänheten) minskande brottslighet under senare år. Endast 20 procent tror att antalet brott varit oförändrat eller minskat. Spelar det då någon roll för förtroendet vilken bild människor har av brottsligheten?

Av tabell 4.3 är det tydligt att förtroendet för rättsväsendet är lägre bland människor som tror att antalet brott ökat kraftigt i Sverige under de senaste tre åren och det gäller för samtliga förtroendefrågor. Högst förtroende har de som tror att antalet brott varit oförändrat eller minskat.

Tabell 4.3. Förtroende för rättsväsendet i befolkningen med olika uppfattning om brottsutvecklingen de senaste tre åren, år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
Uppfattning brottsutveckling senaste tre åren							
Ökat kraftigt (40 %)	45	51	36	35	26	39	27
Ökat något (39 %)	57	57	44	45	30	47	32
Oförändrat eller minskat (19 %)	66	60	54	56	35	55	33

Uppfattningen av brottsutvecklingen har framför allt betydelse när det gäller förtroendet för rättsväsendet som helhet, åklagarna och domstolarna. Det handlar i dessa fall om en av de största skillnaderna i hela studien. Omkring 20 procentenheter färre uppger stort förtroende för dessa myndigheter om man tror att brotten ökat kraftigt.

När det gäller frågorna om hur rättsväsendet utför olika arbetsuppgifter är skillnaden störst för förtroendet om misstänkta hanteras rättvist. Närmare 40 procent bland dem som tror att brotten ökat kraftigt har stort förtroende för att misstänkta hanteras rättvist, medan 55 procent bland dem som tror att antalet brott varit oförändrat eller minskat har stort förtroende i denna fråga. Noterbart är dock att för synen på hur brottsoffer behandlas har inte heller uppfattningen om brottsutvecklingen någon större betydelse.

⁷ Formulering av fråga och svarsalternativ: På det hela taget, tror du att antalet brott i Sverige har ökat, minskat eller varit oförändrade de senaste tre åren?
Ökat kraftigt, ökat något, varit oförändrade, minskat något eller minskat kraftigt samt vet ej/ingen uppfattning.

Avslutande diskussion

Det övergripande syftet med studien har varit att få en bild av allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Resultaten visar att förtroendet för såväl rättsväsendet i stort som för polisen, åklagarna och domstolarna är relativt högt. De allra flesta medborgare har en påtagligt mer positiv än negativ uppfattning av rättsväsendet. Undantaget är kriminalvården där andelen som har litet förtroende är ganska hög. Ett noterbart resultat är också att många medborgare saknar uppfattning om vilket förtroende de har för åklagar- och domstolsväsendet samt för kriminalvården.

Studien redovisar generellt små skillnader mellan olika samhällsgruppers förtroende. Det bakgrundsförhållande som framstår som mest betydelsefullt är utbildningsnivå. De faktorer som har att göra med människors erfarenheter av brott, och då i synnerhet utsatthet för mer integritetskränkande brottstyper, har större betydelse för förtroendet. Det är uppenbart att brottsutsatta har lägre förtroende än den övriga befolkningen, detsamma gäller den mindre grupp av de utsatta som polisanmält brottet. Det bör dock påpekas att det inte heller här handlar om dramatiska förtroendeklyftor i den svenska befolkningen. Även bland dem som utsatts för brott, är de som har ett positivt förtroende för rättsväsendet i majoritet.

Den fråga där allmänheten redovisar lägst förtroende handlar om hur väl rättsväsendet behandlar brottsoffren. Här hittar man generellt sett också de minsta skillnaderna mellan olika grupper i samhället. Oavsett vilka grupper som studerats, är det förhållandevis få som uppger att de har ett mycket eller ganska stort förtroende för att rättsväsendets myndigheter behandlar brottsoffer bra.

Olika grupperns uppfattning om brottsutvecklingen framstår som ett av de förhållanden som har störst betydelse för skillnader i förtroende. Bland de personer som uppgett att de uppfattar antalet brott som ökande framstår förtroendet för rättsväsendet som väsentligt lägre jämfört med dem som menar att brottsligheten inte ökat.

Ett rättskedjeperspektiv på förtroende

Det höga förtroendet för rättsväsendet tycks vara nära kopplat till människors förtroende för polisen. I studien har de allra flesta människor en uppfattning om polisen – och den är positiv. Detta förhållande är inte överraskande, utan följer de mönster som kan ses i tidigare forskning. Polisen är en brottsbekämpande myndighet som också ligger nära befolkningen i sin myndighetsutövning. Det vill säga de allra flesta människor kommer i långt större omfattning i kontakt med polis jämfört med åklagare, domare och kriminalvården. Polisen är också den av myndigheterna som uppmärksammas mest i media och den allmänna debatten. Därför är det inte heller konstigt att så många människor saknar uppfattning om vilket förtroende de har för andra delar av rättsväsendet.

Inte desto mindre kan den brist på kunskap om åklagar- och domstolsväsende samt kriminalvården som medborgarna ger uttryck för vara något att ta fasta på och arbeta vidare med. En rimlig förutsättning för att allmänheten ska kunna ha ett högt förtroende är att de tillhandahålls tillräcklig och korrekt information om rättsväsendet och dess olika delar. Brist på kunskap kan lätt leda till ointresse för det arbete som utförs, och därmed i värsta fall till att människor av olika anledningar får ett sviktande förtroende för rättsväsendet.

Avsaknad av förtroende för en del i rättsväsendekedjan riskerar dessutom att få konsekvenser för helheten och därmed även för de andra delarna. I detta hänseende är människors svagare förtroende för kriminalvården en gemensam angelägenhet. Det bör noteras att kriminalvården jämfört med de andra myndig-

heterna inte har ett lika tydligt brottsbekämpande uppdrag. De andra myndigheterna har som huvuduppgift att beivra brott och ställa de ansvariga inför rätta. Kriminalvården har sedan till uppgift att hantera de människor som dömts för brott. Här uppstår ett dilemma som kan tänkas påverka förtroendet. För vissa människor kan det svaga förtroendet handla om att man upplever att den vård som kriminalvården erbjuder är otillräcklig, medan andra upplever att exempelvis fängelsetiden inte är tillräckligt straffande. Bättre information om vad dagens kriminalvård går ut på kan säkerligen behövas. Nedan återkommer vi mer utförligt till media och opinionsklimatets betydelse för förtroende, men i detta sammanhang är det ingen överdrift att påpeka att den uppmärksamhet kriminalvården tenderar att få fokuserar på misslyckanden i allmänhet och rymningar i synnerhet (se t.ex. Mathiesien, 1990). Att antalet rymningar minskat sedan lång tid tillbaka spelar då i sammanhanget mindre roll.⁹ Att medverka till att en saklig beskrivning av rättsväsendets verksamhet får fäste i det offentliga samtalet är därför en viktig gemensam uppgift för rättsväsendets myndigheter.

Media, opinionsklimatet och betydelsen av ett kunskapsbaserat förtroende

I denna studie har det framgått att den största skillnaden mellan olika bakgrundsförhållanden hänger samman med utbildningsnivå. Vi har också kunnat konstatera att människors uppfattning om brottsutvecklingen är kopplad till det förtroende de har för rättsväsendet. Fyra av tio i den svenska befolkningen upplever att brottsligheten ökat kraftigt. Dessa siffror kan ställas mot tillgängliga offerundersökningar och forskares bedömningar om i vart fall inte en kraftig ökning av det totala antalet brott, utan snarare en oförändrad nivå, och i vissa viktiga mängdbrott minskande brottslighet under senare år. Endast 20 procent av befolkningen tror att antalet brott varit oförändrat eller minskat.

Denna bild är inte unik för Sverige. Att en betydande del av allmänheten upplever att antalet brott ökat kraftigt gäller för länder som Danmark, Tyskland, England, USA och Ryssland (Balvig, 2006; Pfeiffer m.fl., 2005; Home Office, 2006:07; Roberts och Stalans, 2004; McAuley och Macdonald, 2007). Givet att det handlar om länder med såväl olika brottsnivåer som utvecklingstrender bör förklaringen sökas i något som är mer gemensamt för dessa länder än just brottsligheten i sig. I litteraturen om förtroendet framhävs, som påpekades inledningsvis, ofta medias betydelse för opinionsklimatet. Det är därför rimligt att anta att den samstämmiga bild som allmänheten i olika länder har av brottsutvecklingen åtminstone till viss del hänger samman med den uppmärksamhet medias rapportering av brottsligheten får. Medieforskning i såväl Sverige som andra länder har återkommande visat att allvarliga händelser får stort utrymme, att ”nya” brott och tillvägagångssätt lyfts fram och att brottsligheten tenderar att beskrivas som ökande. Förhållanden som beskriver en mer oförändrad situation får däremot mindre utrymme (se t.ex. Hall et al, 1978; Estrada, 1997; Pollack, 2001). Detta är egentligen inget märkvärdigt, utan en logisk konsekvens av mediedramaturgin som handlar om att lyfta fram det dramatiska och ovanliga. Vad som dock är viktigt att förhålla sig till är kunskapen om att det spelar en viss roll för människors förtroende vilken uppfattning de har om brottsutvecklingen.

I ett arbete för att vidmakthålla och förstärka allmänhetens förtroende är det uppenbart att en korrekt och saklig beskrivning av den svenska brottsligheten är viktig. Även rättsväsendets önskemål om ökade resurser och nya metoder för att bekämpa brottsligheten är viktiga i sammanhanget. Det är självfallet rimligt och önskvärt att myndigheterna strävar efter att utveckla verksamheten, men det är inte oviktigt mot vilken problemformulering detta sker. En icke avsedd

⁹ Se <http://www.kvv.se>

konsekvens av att följa medias beskrivningar av en mer eller mindre ständigt ökande brottslighet är att det underblåser en bild av att rättsväsendet inte förmår klara av sitt arbete och att brottsligheten ökar, oavsett det arbete som genomförts tidigare och som pågår för närvarande. Brittisk forskning understryker att en viktig väg för att öka medborgarnas förtroende för rättsväsendet går genom kunskap. Att förmedla en kunskapsbaserad bild av brottsligheten genom exempelvis informationsmaterial eller seminarier har visat sig leda till att allmänheten både får en mer korrekt uppfattning om brottslighetens omfattning och ett större förtroende för rättsväsendet (Home Office, 2004:64).

I denna rapport framgår att en av rättsväsendets stora utmaningar är att synliggöra och begripliggöra arbetet med brottsoffren. Ser man tillbaka på de senaste decenniernas kriminalpolitik är såväl svenska som internationella forskare överens om att vi har en utveckling i västvärlden där brottsoffrens rättigheter kommit i centrum (se t.ex. Garland, 2001; Tham, 2001; Lindgren, 2004). I såväl den offentliga debatten som kriminalpolitiken är identifikation och förståelse i allt större utsträckning riktade mot offrets utsatthet och rättigheter. Samtidigt visar i princip samtliga grupper i studien en stor misstro mot att rättsväsendet behandlar brottsoffer bra. Detta är en paradox som sannolikt påverkas av de beskrivningar av brottsoffers erfarenheter som dominerar samhällsbilden och opinionsklimatet, och som lett till att allmänhetens förväntningar när det gäller hjälp och stöd till brottsoffer är höga. Mot den bakgrunden är det viktigt att rättsväsendet gör sin del av arbetet på ett så förtroendeskapande sätt som möjligt, till exempel genom att vara tydlig i den information som ges till brottsoffer. Detta är något som brister enligt brottsoffren själva (Lindgren, 2004). Vi kan i studien se en tendens till att personer som utsatts för brott och som haft kontakt med rättsväsendet, i mindre utsträckning än andra tycker att brottsoffer behandlas bra. Det understryker vikten av att rättsväsendets myndigheter förmår kommunicera det arbete som bedrivs, under vilka förutsättningar det sker samt vilka förväntningar som kan och bör ställas från allmänhetens sida. Brottsoffermyndigheten har som uppdrag att främja brottsoffrets rättigheter, intressen och behov och bör följaktligen ses som en viktig aktör i rättsväsendets förtroendeskapande arbete. En rimlig målsättning inför framtida utvärderingar av allmänhetens förtroende för rättsväsendet är att åtminstone de medborgare som har egna erfarenheter av rättsväsendet i större utsträckning upplever att brottsoffer behandlas bra.

Framtida möjligheter

Det konstaterades inledningsvis att allmänhetens förtroende är viktigt både för rättsväsendets legitimitet och möjligheten att arbeta effektivt. I studien har vi visat att människors förtroende för rättsväsendet till stora delar är positivt. Rapporten pekar dock också på grupper och områden där förtroendet kan förbättras. Inte minst handlar det om medborgarnas förtroende för att brottsoffer behandlas bra. Arbetet för att förbättra förtroendet innehåller en mängd komponenter. Viktigast är självfallet det dagliga arbetet med de verksamheter som myndigheterna ansvarar för. Att medverka till att brottsligheten minskar och att tryggheten ökar är en grundbult i förtroendearbetet. Men när detta arbete väl pågår är det uppenbart att rättsväsendets myndigheter också har en informationsuppgift framför sig. Framgångar måste synliggöras för att kunna växlas in i ett ökat förtroendekapital. I vilken mån detta sker är något som bara kan avgöras genom att återkommande följa upp allmänhetens förtroende. En av de viktigaste uppgifterna med NTU är därför att följa den framtida utvecklingen av förtroendet för rättsväsendet över längre tidsperioder och i olika grupper i befolkningen.

Det finns en stor potential för att ytterligare närma sig frågan om vilka faktorer som har störst betydelse för förtroendet för rättsväsendet. I denna studie har enbart enklare beskrivande metoder utnyttjats. I takt med att materialet blir större kommer mer kraftfulla statistiska analyser att vara möjliga. Det kan exempelvis handla om att studera samspelet mellan olika individ- och områdesförhållandens relativa betydelse för människors förtroende. Ett sådant angreppssätt kan belysa om förtroendet för rättsväsendet är svagare i mer utsatta bostadsområden, något som ofta framkommer i internationell forskning (se t.ex. Sampson och Jeglum Bartusch, 1999). En annan intressant aspekt är hur de som haft kontakter med rättsväsendet upplevt dessa, och hur detta i sin tur hänger samman med förtroendet. Från och med 2007 års datainsamling i NTU finns det ett väsentligt mer omfattande material kring detta.

Det kan i framtiden också vara intressant att komplettera de analyser som genomförs utifrån NTU med mer kvalitativa studier av människors förtroende. För att gå på djupet med en särskild åsikt, exempelvis lågt förtroende eller varför människor inte har en uppfattning, kan andra undersökningsmetoder som fokusgrupper utnyttjas.

Även om intressanta frågor kvarstår att studera, varav många kommer att kunna besvaras utifrån NTU framöver, fyller denna studie flera av de tidigare kunskapsluckor som hitintills funnits beträffande förtroendet för rättsväsendet i Sverige. På sikt kommer resultaten från NTU att bli ett än mer värdefullt redskap för att följa utvecklingen, identifiera problem och finna lösningar såväl inom som utom rättsväsendet. Förhoppningsvis kan redan denna rapport vara en utgångspunkt för diskussioner och arbete för att öka förtroendet och motverka misstro. Kunskap om allmänhetens förtroende är ett viktigt underlag för att utveckla och förbättra rättsväsendets verksamhet, något som i förlängningen kan bidra till att minska brottsligheten och öka tryggheten.

Referenser

- Balvig, F. (2006). *Danskernes syn på straff*. Advokatsamfundet, 2006.
- Elliot, M. (1997). *Förtroendet för medierna*. Avhandling, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Estrada, F. (1997). Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem. Ungdomsbrottlighet i svensk dagspress 1950-1994. *Sociologisk forskning*, 34: 51-72.
- Estrada, F. och Nilsson, A. (2001). Brottlighet som välfärdsproblem. I Bergmark, Å. (red.) *Ofärd i välfärden*. SOU 2001:54, 223-63. Stockholm: Fritzes.
- EU ICS (2006). *The burden of crime in the EU. Research report: A comparative analysis of the EU international crime survey (EU ICS) 2005*. Författare: van Dijk, J. mfl.
- Eurobarometer (2005). Eurobarometer 63.4 respektive 64. Allmänna opinionen inom Europeiska unionen, våren respektive hösten 2005. Nationella rapporter, Sverige. Hämtat 2007-01-17 från www.ec.europa.eu/public_opinion/standard_en.htm
- Garland, D. (2001). *The Culture of Control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford university press.
- Goldsmith, A. (2005). Police reform and the problem of trust. *Theoretical criminology*, 9: 443-470.
- Hall, S. m.fl. (1978). *Policing the crisis. Mugging, the state and law and order*. London: The MacMillan Press.
- Home Office (2004). *Public attitudes to the criminal justice system: The impact of providing information to British Crime Survey respondents*. London, United Kingdom: Home Office, Research, Development and Statistics Directorate, 2004:64.
- Home Office (2006). *Policing and the criminal justice system – public confidence and perceptions: findings from the 2004/05 British Crime Survey*. London, United Kingdom: Home Office, Research, Development and Statistics Directorate, 2006:07.
- Holmberg, S. och Weibull, L. red. (1997). *Ett missnöjt folk?* SOM-rapport nr 18. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. och Weibull, L. red. (2006). *Du stora nya värld*. SOM-rapport nr 39. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Lambertz, G. (2004). Förtroendet för rättsväsendet. I *Festskrift till Per Henrik Lindblom, 2004*. Uppsala: Iustus Förlag.
- Lindgren, M. (2004). *Brottsoffer i rättsprocessen. Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*. Stockholm: Jure Förlag.
- Mathiesen, T. (1990). Straffpolitiken inför 1990-talet – en studie i moralisk panik. I Wiklund, G. (red.) *Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik*. Brottsförebyggande rådet: Sober Förlag.
- McAuley, M. och Macdonald, K. I. (2007). Russia and youth crime: A comparative study of attitudes and their implications. *British journal of criminology*, 47: 2-22.
- Miller, J. m.fl. (2004). *Public opinions of the police: The influence of friends, family, and news media*. Vera institute of justice, New York.
- Pfeiffer, C. m.fl. (2005). Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. *European journal of criminology*, 2: 259-285.
- Pollack, E. (2001). *En studie i medier och brott*. Avhandling, JMK, Stockholms universitet.
- Proposition 2004/05:1. *Budgetpropositionen för 2005*.

- Putnam, R. D. (1996). *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag.
- Roberts, J. V. och Stalans, L. J. (2000). *Public opinion, crime and criminal justice*. Boulder, CO: Westview Press.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Kristianstad: SNS Förlag.
- Rothstein, B. och Kumlin, S. (2001). Demokrati, socialt kapital och förtroende. I Holmberg, S. och Weibull, L. (red.) *Land du välsignade?* SOM-rapport nr 26. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Tham, H. (2001). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I Åkerström, M. och Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Tyler, T. R. (2001). Public trust and confidence in legal authorities: What do majority and minority group members want from the law and legal institutions? *Behavioral sciences and the law*, 19: 215–235.
- Sampson, R. J. och Jeglum Bartusch, D. (1998). Legal cynicism and (subcultural?) tolerance of deviance: The neighborhood context of racial differences. *Law & society*, 32: 777–804.
- Sherman, L. W. (2002). Trust and confidence in criminal justice. *NIJ journal*, 248: 22-31.
- Skogan, W. G. (2006). Asymmetry in the impact of encounters with police. *Policing and society*, 16: 99–126.
- Statskontoret (2002). *Att ta reda på vad folket tycker. En pilotundersökning om medborgarnas syn på offentlig förvaltning*. Statskontoret 2002:12.

Bilagor

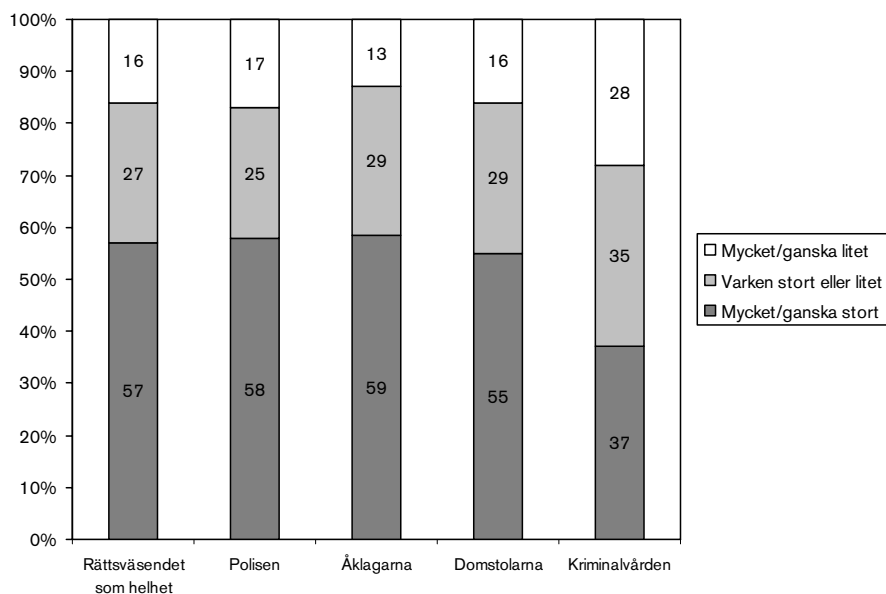
Bilaga 1. Tabeller och figurer

Tabell 1. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet år 2006. Andel i procent.

	Mycket stort	Ganska stort	Varken stort eller litet	Ganska litet	Mycket litet	Ingen åsikt/vet ej
Förtroende för...						
Rättsväsendet som en helhet	8	46	25	11	4	6
Polisens sätt att arbeta	10	45	24	12	5	4
Åklagarnas sätt att arbeta	8	35	21	7	3	28
Domstolarnas sätt att arbeta	9	34	23	9	3	22
Kriminalvårdens sätt att arbeta	4	25	28	16	6	21
Att rättsväsendet hanterar dem som misstänks för brott på ett rättvist sätt	7	38	27	11	4	14
Att rättsväsendet behandlar dem som utsätts för brott på ett bra sätt	4	26	27	23	8	12

Tabell 2. Ingen uppfattning (ingen åsikt/vet ej) om förtroende för rättsväsendet i olika befolkningsgrupper år 2006. Andel i procent.

Ingen åsikt/vet ej	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar misstänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
KÖN							
Män	4	4	24	18	20	12	11
Kvinnor	8	5	31	25	22	17	13
ÅLDER							
16–24 år	6	3	29	22	23	14	11
25–44 år	5	3	24	19	17	12	10
45–64 år	6	4	27	21	21	14	10
65–79 år	10	9	35	30	30	21	21
SVENSK/UTLÄNDSK BAKGRUND							
Svenskfödda med...							
...båda/en förälder inrikes född(a)	5	3	26	20	19	12	10
...båda föräldrarna utrikes födda	9	8	33	28	28	22	19
Utrikesfödda	12	9	34	27	30	23	21
UTBILDNING (högsta)							
Förgymnasial	8	5	32	27	25	19	15
Gymnasial	6	4	29	22	21	15	12
Eftergymnasial	3	3	21	15	16	9	7
BOENDEORT							
Storstad	5	4	28	19	20	13	11
Större stad	6	4	26	23	21	15	11
Mindre stad/landsbygd	6	5	29	24	23	16	14
SAMTLIGA	6	4	28	22	21	14	12

Figur 1. Allmänhetens förtroende för rättsväsendet år 2006 (ingen åsikt/vet ej exkluderat). Andel i procent.

Tabell 3. Förtroende för rättsväsendet i olika befolkningsgrupper år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort respektive litet förtroende för: (stort/litet)	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar miss-tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
KÖN							
Män	52/18	52/20	43/11	44/11	28/24	48/14	30/32
Kvinnor	55/13	59/13	42/7	41/15	30/19	42/14	30/31
ÅLDER							
16–24 år	54/15	56/18	45/7	46/11	38/18	45/15	42/21
25–44 år	54/16	56/17	42/10	43/13	28/25	47/14	29/33
45–64 år	53/16	53/16	43/9	43/14	28/22	45/14	27/36
65–79 år	53/14	59/14	40/9	38/12	27/18	40/14	26/29
SVENSK/UTLÄNDSK BAKGRUND							
Svenskfödda med...							
...båda/en förälder inrikes född(a)	55/15	56/16	43/9	44/13	29/23	47/14	30/32
...båda föräldrarna utrikes födda	54/16	59/15	44/9	40/12	32/15	40/14	30/28
Utrikesfödda	47/17	49/21	36/10	40/14	30/18	36/16	31/28
UTBILDNING (högsta)							
Förgymnasial	50/18	55/19	39/10	40/15	33/20	40/15	32/29
Gymnasial	50/17	54/17	40/10	40/14	28/23	43/15	28/33
Eftergymnasial	60/12	56/15	49/8	50/11	27/24	52/12	29/33
BOENDEORT							
Storstad	55/15	54/17	41/9	45/13	26/25	45/15	30/33
Större stad	52/16	56/16	43/9	41/13	30/21	45/14	30/32
Mindre stad/landsbygd	54/15	56/16	43/9	42/12	31/20	44/13	30/29
SAMTLIGA	54/15	55/17	42/9	43/13	29/22	45/14	30/31

Tabell 4. Förtroende för rättsväsendet i befolkningen med olika erfarenheter av brott och av rättsväsendet år 2006. Andel i procent.

Mycket eller ganska stort respektive litet förtroende för: (stort/litet)	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar miss-tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
UTSATT FÖR BROTT							
ÅR 2005¹⁰							
ja (n=2032-2034) ¹¹	46/23	50/23	37/13	39/17	25/27	41/18	27/39
nej	57/12	57/14	44/8	44/11	31/20	47/12	31/29
BROTT SOM SÄRSKILT DRABBAR INTEGRITETEN¹²							
ja (n=962-964)	41/26	46/28	35/15	36/19	25/30	37/20	24/43
ANMÄLT BROTT SENASTE TRE ÅREN¹³							
ja (n=835)	51/20	52/18	39/11	41/15	27/27	45/16	29/38
nej	57/14	57/16	46/9	45/12	30/21	45/13	30/30
ANHÖRIG UTSAFF FÖR ALLVARLIGT BROTT SENASTE ÅRET							
ja (n=1279)	45/24	47/24	39/13	38/19	26/29	41/20	25/40
nej	56/14	57/15	43/8	44/12	30/20	46/13	31/30
ÅTALAD FÖR BROTT SENASTE TRE ÅREN							
ja (n=167)	38/34	38/34	35/22	36/29	28/25	34/35	28/36
nej	54/15	56/16	43/9	43/13	29/22	45/14	30/31
UPPFATTNING BROTTsutveckling SENASTE TRE ÅREN							
Ökat kraftigt (40 %)	45/22	51/21	36/12	35/18	26/27	39/18	27/38
Ökat något (39 %)	57/11	57/13	44/7	45/10	30/19	47/12	32/28
Oförändrat eller minskat (19 %)	66/10	60/14	54/7	56/9	35/19	55/10	33/27
SAMTLIGA	54/15	55/17	42/9	43/13	29/22	45/14	30/31

¹⁰ Förutom brott mot personen själv ingår även bostadsinbrott samt bil- och cykelstöld mot andra medlemmar i hushållet.

¹¹ n (antalet svarande) skiljer sig något för de olika frågorna (rättsväsendet som helhet, polisen, åklagarna etc.) p.g.a. skillnader i det interna bortfallet.

¹² Utsatt för hot, våld, sexualbrott, personrån, trakasserier och/eller bostadsinbrott under år 2005. Våld och hot utgör närmare 60 procent av dessa brott.

¹³ P.g.a. brist vid datainsamlingen används endast halva urvalet. Det innebär att antalet personer som här besvarat frågan om man anmält något brott under de senaste tre åren uppgår till 3 793 personer (n=3 793).

Bilaga 2. Förtroendebalans

I attitydundersökningar är det vanligt att göra någon slags sammanvägd bedömning av människors inställning. Det kan exempelvis göras utifrån ett så kallat balansmått där förtroendet för rättsväsendet vägs utifrån hänsyn till flera av svarsalternativen (se t.ex. SOM-institutet, 2005). Måttet kan beräknas på olika sätt. Här beräknas förtroendebalansen så att andelen mycket eller ganska stort förtroende minskas med andelen mycket eller ganska litet förtroende (stort - litet = förtroendebalans).

En rangordning av rättsväsendets myndigheter efter balansmålet kan skilja sig från en rangordning efter enbart andelen högt förtroende då det finns en hög andel med lågt förtroende. Eftersom andelen ingen åsikt/vet ej skiljer sig kraftigt mellan myndigheterna, kommer även detta att få betydelse.

I tabell 1 nedan redovisas förtroendebalansen både inklusive och exklusive andelen som inte har någon uppfattning (ingen åsikt/vet ej). I övriga tabeller (2 och 3) redovisas endast förtroendebalansen inklusive ”vet ej”.

Tabell 1. Förtroendebalanser för rättsväsendet år 2006.

	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar miss-tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar ut-satta bra
Förtroendebalans inklusive ”vet ej”	39	38	33	31	7	30	-1
Förtroendebalans exklusive ”vet ej”	41	41	46	38	9	34	-1

Tabell 2. Förtroendebalans för rättsväsendet i olika befolkningsgrupper år 2006.

	Rätts- väsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstol- arna	Kriminal- vården	Rättsväsendet hanterar miss- tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
KÖN							
Män	34	32	32	33	4	34	-2
Kvinnor	42	46	35	26	11	28	-1
ÅLDER							
16–24 år	39	38	38	35	20	30	21
25–44 år	38	39	32	30	3	33	-4
45–64 år	37	37	34	29	6	31	-9
65–79 år	39	45	31	26	9	26	-3
SVENSK/ UTLÄNSK BAKGRUND							
Svenskfödda med...							
...båda/en förälder inrikes född(a)	40	40	34	31	6	33	-2
...båda föräldrarna utrikes födda	38	44	35	28	17	26	2
Utrikesfödda	30	28	26	26	12	20	3
UTBILDNING (högsta)							
Förgymnasial	32	36	29	25	13	25	3
Gymnasial	33	37	30	26	5	28	-5
Eftergymnasial	48	41	41	39	3	40	-4
BOENDEORT							
Storstad	40	37	32	32	1	30	-3
Större stad	36	40	34	28	9	31	-2
Mindre stad/ landsbygd	39	40	34	30	11	31	1
SAMTLIGA	39	38	33	30	7	31	-1

Tabell 3. Förtroendebalans för rättsväsendet i befolkningen utifrån olika erfarenheter av brott och av rättsväsendet år 2006.

	Rättsväsendet som helhet	Polisen	Åklagarna	Domstolarna	Kriminalvården	Rättsväsendet hanterar miss-tänkta rättvist	Rättsväsendet behandlar utsatta bra
UTSATT FÖR BROTT ÅR 2005¹⁴							
ja (n=2032-2034) ¹⁵	23	27	24	22	-2	23	-12
nej	45	43	36	33	11	35	2
BROTT SOM SÄRSKILT DRABBAR INTEGRITETEN¹⁶							
ja (n=962-964)	15	18	20	17	-5	17	-19
ANMÄLT BROTT SENASTE TRE ÅREN¹⁷							
ja (n=835)	31	34	28	26	0	29	-9
nej	43	41	37	33	9	32	0
ANHÖRIG UTSATT FÖR ALLVARLIGT BROTT SENASTE ÅRET							
ja (n=1279)	21	23	26	19	-3	21	-15
nej	42	42	35	32	10	33	1
ÅTALAD FÖR BROTT SENASTE TRE ÅREN							
ja (n=167)	4	4	13	7	3	-1	-8
nej	39	40	34	30	7	31	-1
UPPFATTNING BROTTsutveckling senaste tre åren							
Ökat kraftigt (40 %)	23	30	24	17	-1	21	-11
Ökat något (39 %)	46	44	37	35	11	35	4
Oförändrat eller minskat (19 %)	56	46	47	47	16	45	6
SAMTLIGA	39	38	33	30	7	31	-1

¹⁴ Förutom brott mot personen själv ingår även bostadsinbrott samt bil- och cykelstöld mot andra medlemmar i hushållet.

¹⁵ n (antalet svarande) skiljer sig något för de olika frågorna (rättsväsendet som helhet, polisen, åklagarna etc.) p.g.a. skillnader i det interna bortfallet.

¹⁶ Utsatt för hot, våld, sexualbrott, personrån, trakasserier och/eller bostadsinbrott under år 2005. Våld och hot utgör närmare 60 procent av dessa brott.

¹⁷ P.g.a. brist vid datainsamlingen används endast halva urvalet. Det innebär att antalet personer som här besvarat frågan om man anmält något brott under de senaste tre åren uppgår till 3 793 personer (n=3 793).